

POLITIČKA KULTURA I DEMOKRATSKA TRANZICIJA U HRVATSKOJ

Predsjednik Republike Hrvatske Ivo Josipović u svom je govoru na konferenciji “Hrvatska – 28. članica EU” u Austriji u svibnju 2012. rekao da je Hrvatska željela postati članica Europske unije i zato “što smo u članstvu u EU vidjeli priznanje da smo postali ‘normalna zemlja’”.*

Do toga priznanja Hrvatske kao “normalne zemlje” trebalo je od početka 90-ih godina prošlog stoljeća proći kroz borbu za državnu suverenost te tegobne godine tranzicije prema konsolidiranoj demokraciji. Probleme i društvene devijacije koji su se pojavljivali u tom procesu (prvenstveno vezane uz dvojbenu proces privatizacije poduzeća u društvenom vlasništvu te uz klijentelizam i korupciju) analizirali su mnogi politolozi, sociolozi, ekonomisti, pravnici i drugi znanstvenici koji su istraživali hrvatski proces tranzicije.

Jedan je od njih i politolog Pero Maldini, izvanredni profesor na Sveučilištu u Dubrovniku, koji u svojoj znanstvenoj monografiji *Politička kultura i demokratska tranzicija u Hrvatskoj* analizira

sustav društvenih vrijednosti suvremenoga hrvatskog društva (njegov sadržaj, oblike i strukturu) te političku kulturu. To je Maldinijeva druga knjiga (prva je *Demokracija i demokratizacija*) i rezultat je višegodišnjeg bavljenja sociokulturnim aspektima demokratske tranzicije postkomunističkih društava, poglavito društvenim vrijednostima i političkom kulturom te teorijama demokratizacije.

Monografija je podijeljena u tri opširne cjeline (“Tranzicija”, “Društvene vrijednosti”, “Politička kultura”).

U prvoj cjelini, “Tranzicija”, koja je podijeljena na dva veća potpoglavlja (Demokratska tranzicija i Tranzicija hrvatskoga društva) Maldini teorijski analizira pojam tranzicije i njezine aspekte (politički, ekonomski i socijalni) te razmatra bitna obilježja tranzicijskih procesa u postkomunističkim društvima. Određuje i njezine bitne političke sociostrukturne i sociokulturne preduvjete te analizira činitelje, procese konstitucije i održanja demokracije. Autor analizom specifičnih uvjeta tranzicije u Hrvatskoj opširno razmatra proces demokratske

* Pero Maldini, *Politička kultura i demokratska tranzicija u Hrvatskoj*, Dubrovnik, Sveučilište u Dubrovniku, 2011, 428 str.

tranzicije u društvu, strukturu i djelovanje glavnih političkih aktera, ali i ustroj i funkcioniranje političkog, gospodarskog i socijalnog sustava u zemlji.

U drugoj cjelini, pod naslovom "Društvene vrijednosti", Maldini čitatelje upoznaje s tim pojmom (naglašavajući distinkciju između vrijednosti i vrednota), teorijama društvenih vrijednosti (kategorijalnim, metodološkim i terminološkim različitostima u pristupu istom fenomenu različitih društvenih i humanističkih znanosti i disciplina) i sustavom društvenih vrijednosti.

Na osnovi većeg broja istraživanja različitih autora provedenih u gotovo posljednja tri desetljeća analizira društvene vrijednosti i vrijednosne orijentacije hrvatskog društva. Društvene vrijednosti razmatra s aspekta tradicijskih i modernih vrijednosti, dok su vrijednosne orijentacije analizirane s modernizacijskog, političkog, religijskog i socioekonomskog aspekta. Na osnovi rezultata više istraživanja Maldini prikazuje i vrijednosne orijentacije mladih u Hrvatskoj.

U cjelini "Politička kultura" u više podcjelina teorijski analizira koncept političke kulture, prikazuje procese stjecanja i djelovanja političke kulture, tipove političke kulture, građansku kulturu te analizira odnos političke kulture i političke strukture te odnos političke kulture i demokracije.

Analizira političku kulturu hrvatskog društva te pokazuje kako je na nju utjecalo povijesno naslijeđe. Na osnovi rezultata više istraživanja pokazuje njezina karakteristična sociopsihološka obilježja (autoritarnost, konformizam, odnos prema vođi i sl.).

Autor analizira i nacionalizam kao jedno od vrlo izraženih obilježja demokratske tranzicije hrvatskog društva, iznosi određenje tog pojma, prikazuje

odnos povijesnog naslijeđa i nacionalizma te oblike nacionalizma u razdoblju demokratske tranzicije hrvatskog društva na koje su bitno utjecali sociopolitički (politički, socijalni i ekonomski uvjeti) u kojima se tranzicija odvijala zajedno s procesima osamostaljenja i uspostave hrvatske države) i sociokulturni činitelji (povijesno i političko naslijeđe, socio-kulturna obilježja i politička kultura).

Pokazuje odnos političke kulture hrvatskog društva prema temeljnim vrijednostima i zahtjevima djelotvorne demokracije, koja znatno ovisi o socioekonomskim i sociokulturnim činiteljima, a posebno o ustroju političkog sustava i djelovanju političkih institucija. Pri tome posebnu pozornost posvećuje najvažnijim činiteljima koji pokazuju kvalitetu političke podrške demokraciji i izgledu za demokratsku konsolidaciju postautoritarnog poretka (socijalno i političko povjerenje, politička i građanska participacija, tolerancija, politička kompetencija te socijalni kapital).

Maldini napominje da iako se formalno-institucionalni ustroj Hrvatske temelji na demokratskim vrijednostima, praksa vladanja i javnopolitički diskurs političke vlasti u mnogočemu su obilježeni vrijednostima tradicijskog kompleksa i nedemokratskošću, što je jedno od ključnih proturječja tranzicije hrvatskog društva, posebno u prvom tranzicijskom desetljeću.

U podcjelini "Strukturni rascjepi i političke sučeljenosti u hrvatskom društvu" prikazuje teorijske modele strukturnih rascjepa te detaljno analizira linije strukturnih rascjepa u hrvatskom društvu (teritorijalno-kulturni, ideološko-kulturni i socioekonomski). Pri tome navodi kako u većini tranzicijskih društava, uključujući i hrvatsko, zbog ograničene modernizacije u uvjetima komunistič-

ke vladavine, socioekonomski interesi nisu oni koji dominantno strukturiraju političke programe stranaka i političke preferencije birača, već su to prije svega ideološki i sociokulturni činitelji.

U zaključcima Maldini iznosi karakteristična obilježja demokratske tranzicije koja su zajednička većini post-komunističkih društava te ističe da su tranziciju hrvatskog društva označila i dva posve specifična obilježja koja su bitno utjecala na proces konstitucije države i na demokratizacijski proces – raspad jugoslavenske višenacionalne federacije i velikosrpska ratna agresija na Hrvatsku te višegodišnji rat za oslobođenje i nezavisnost.

“Uz te uvjete, još važniji je bio utjecaj dominantne strategije političke vlasti i način kojim je ona određivala sadržaj, smjernice i dinamiku toga procesa. Končno, sociokulturna obilježja hrvatskog društva, poglavito sustav društvenih vrijednosti i dominantna politička kultura kao opći sociokulturni okvir uspostave i funkcioniranja novog političkog sustava – ključno su utjecala na učinke tranzicijskog procesa u cijelosti” (str. 382).

Kao jednu od specifičnosti hrvatske demokratske tranzicije izdvojio je i tip prethodnog komunističkog režima, jer je socijalizam u hrvatskom društvu (kao i u ostalim jugoslavenskim republikama) – za razliku od većine društava srednje Europe kojima je bio nametnut izvana – bio autohton.

To je, ocjenjuje, bitno utjecalo na strukturiranje političkih elita, podjednako onih u vrijeme autoritarne komunističke vladavine i onih što su se oblikovale nakon njezina raspada.

Maldini također upozorava da je u procesu transformacije socijalističkog u

tržišno gospodarstvo privatizacija društvenog vlasništva izvedena pod patronatom političke vlasti netransparentno, ekonomski neracionalno i socijalno nepravedno, što je dovelo do “socijalne diferencijacije s obilježjima socijalne polarizacije” te utjecalo na promjene složenog sustava društvenih vrijednosti.

Ističe kako aktualna politička kultura hrvatskog društva u mnogočemu ne odgovara zahtjevima djelotvorne demokracije, što je najveća i najteže premostiva prepreka dovršenju tranzicijskog procesa i konsolidiranja demokracije.

“Politička kultura hrvatskog društva nedvojbeno je mješoviti tip s različitim udjelima parohijalnih, podaničkih i participativnih obilježja. Iako je u hrvatskom društvu razvidna zastupljenost modernih društvenih vrijednosti i orijentacija poput individualizma, liberalizma, postmaterijalizma i otvorenosti, što pogoduju razvoju participativnih obilježja političke kulture, ipak su znatno izraženiji kolektivism, egalitarizam, religioznost i autoritarnost kao karakteristični kulturni obrasci tradicijskog naslijeđa, što pogoduju parohijalnim i podaničkim obilježjima političke kulture” (str. 388).

Iako je knjiga ponajprije namijenjena, kako i sam autor navodi, stručnoj javnosti i studentima, ona i svim ostalim zainteresiranim čitateljima pruža odličan uvid u sve aspekte i probleme tridesetogodišnje demokratske tranzicije te analizu političke kulture hrvatskog društva. Pri tome autor, koji se u svom radu koristio opširnom literaturom, čitatelje koji nisu politolozi upoznaje s politološkim i političkim pojmovima vezanim uz teme koje se obrađuju u knjizi.